

בעזה ש"ת

מִיָּמֵי עֲמֻקִּים עֲצָה בְּלֵב אִישׁ וְאִישׁ תְּבִנָּה יִדְאָה

עצה והתבונה

דברי תורה
מכ"ק מרן אדמו"ר זצלה"ה
'עומק לב'

שיעורים ושיחות קודש
מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
'מים עמוקים'
'דולה התבונה'

פרשת ויצא תשפ"ד

עצה ותבונה

קובץ פ"ב

ערש"ק

פרשת ויצא

תשפ"ד

לתרומות והנצחות:

052-7620204

לקבלת הגליון בדוא"ל:
a609200101002@gmail.com

מזלא טבא ונדיא יאה

להאבר"ך במדרשו, צנא מלא ספרי,
ממנו נהנים "עצה ותבונה" ובעומ"ק לב"ו ודעתו הרחבה
דולה ומשקה מתורת רבותינו להשקות צמאים מידי שבת בשבתו
ונישא את העול על כתפו

הרה"ח ר' אלימלך רפפורט שליט"א

יו"ר מערכת עצה ותבונה

לרגל שמחת הבר מצוה לבנו יקירו הבה"ח מרדכי ני"ו

אחת היא הברכה להסב ידינו

הרה"ח ר' דוד רפפורט שליט"א

יה"ר שירווי רוב נחת דקדושה ממנו ומכל יוצ"ח
מתוך בריות נפא ונהורא מעליא

בברכה

מערכת עצה ותבונה

בעזהש"ת

בשבה והודיה להש"ת על כל הטוב והחסד אשר גמלנו
שהחינו וקימנו והגיענו ליום שמחת לבנו
בהכנס בננו היקר

מרדכי ני"ו

לעול תורה ומצוות בשעטו"מ

הגנו מתכבדים להזמינכם להשתתף בשמחת בר המצוה
שתתקיים ביום א' פר' וישלח, אור לי"ד כסלו תשפ"ד
באולם שע"י ישיבת מאקאווא רח' המגינים 12 קרית אתא
בשעה 20:30

נשמח לראותכם משתתפים בשמחתנו
ואי"ה בשמחתכם ישמח לבנו גם אנו

המצפים לבואכם

אלימלך רפפורט וב"ב

גם אנו מתכבדים להזמינכם להשתתף בשמחת בר המצוה
של נכדנו היקר ני"ו

מרת חנה שטרנברג
בני ברק

דוד רפפורט וב"ב
ירושלים

הזמנות פרטיות לא נשלחו, נא לראות הזמנה זו כאישית

יו"ל ע"י

מכון זכור
לאברהם
סטריקוב

רחוב דוד 32 ירושלים

ניתן להאזין לשיעורי
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
מדי ליל שישי בשידור חי
במערכת 'קול סטריקוב'
מס' 072-3371263 שלוחה 4.
כמו כן ניתן להאזין
לאחר השיעור
בקו שיעורי כ"ק מרן אדמו"ר
שליט"א ב'קול הלשון'
מס' 073-2951269 שלוחה 1.

מרדכי ני"ו

בן י"ג למצוות

ויצא

ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה
 אין זה כי אם בית אלקים וזה
 שער השמים (כת, יז).

וייש לדקדק למה אמר צדוך שלילה 'אין
 זה', וכן מהו 'כי חס', והיה לו לומר
 'זה בית אלקים', ומשמע שצא למעט
 צזה, ול"צ מה מיעט.

וי"ל עפ"י מה דאיתא בגמרא (יבמות ו.)
 "יכול יתיירא אדם ממקדש,
 תלמוד לומר 'את שבתותי תשמורו ואת
 מקדשי תיראו' (ויקרא יט, ל), נאמרה
 שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש,
 מה שמירה האמורה בשבת לא משבת
 אתה מתיירא אלא ממני שהזהיר על
 השבת, אף מורא האמורה במקדש לא
 ממקדש אתה מתיירא אלא ממני שהזהיר
 על המקדש".

ובמה שאמרו 'לא משבת אתה מתיירא',
 הכוונה על פי הידוע מבפ"ה"ק
 ששצ"ק יש כח מיוחד של יראה,

וכדאיתא בירושלמי (דמאי פ"ד ה"א)
 שאפילו "עם הארץ אימת שבת עליו".
 וע"ז אמרו שכמו ששצת צרור שאין
 התעוררות היראה בשצ"ק מחמת היום
 בעצמו, אלא ממני שהזהיר על השבת,
 היינו מאלוקותו יתצרך המתגלה ציתר
 שאת ציוס השצ"ק, כמו כן 'מורא
 האמורה במקדש לא ממקדש אתה
 מתיירא אלא ממני שהזהיר על המקדש'.

ומבואר בגמ', ששייך שיהודי יצוא
 לציהמ"ק ויראה כהנים
 בעבודתם ולוויים צשירם וצומרם וכל
 הוד והדר הצית הגדול והקדוש, וישכח
 ולו לרגע קט שכל מעלת המקדש היא
 רק מחמת השראת השכינה שיש צה,
 ותיכנס צלצו התפעלות ויראה מעצם
 המקדש והעבודה, צלי שייכות ל'מי
 שהזהיר על המקדש'. ועל זה נצרך
 מקרא מיוחד לאפוקי מטעות זו, שלא
 ישכח שכל קדושת ורוממות המקום
 והעבודה היא רק מחמת שכינת עוזו

השורה כאן בגילוי רב ועלום, וחוך מזה
 אין כאן כלום, וידע שכל הרגשת היראה
 והפחד שיש לו הוא רק מכת השראת
 השכינה ולא משום דבר אחר^א.

וזהו שצא יעקב להדגיש באומרו 'מה
 נורא המקום הזה', היינו שראה
 בחלמו גילויים עצומים ונוראים כל כך,
 והצין שהמקום הזה הוא מקום המקדש,
 ומחמת כן יש כאן השראה של יראה
 גדולה ועלומה, וממילא הצין שיש לנהוג
 כאן דיני מורא מקדש, וכמו שפירש
 רש"י (פסוק טו) "ואנכי לא ידעתי, שאם
 ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה".

ועל זה המשיך מיד ואמר, שאין לטעות
 ולחשוב שהיראה קשורה למקום
 עצמו, 'אין זה' כן, 'כי אם' משום שזהו
 'צית אלקים', מקום השראת השכינה,
 וס'זה שער השמים', מקום קבלת
 התפילות ופרוודור לקדושת אלוקתו
 יתצרך, וכל מה ש'נורא המקום הזה' כל
 כך, הוא רק בגלל היותו 'צית אלקים'
 ו'שער השמים', וחוך מזה לא שייך כאן
 שום מורא והתפעלות. והיינו כדברי
 הגמ' ש'לא ממקדש אתה מתיירא אלא
 ממי שהזהיר על המקדש'.

(א) בהזדמנות אחרת אמר: והרי שיש איזה הוה אמינא שכש'אדם יבוא אל המקדש יתיירא מן
 המקדש בעצמו ולא ממי שהזהיר על המקדש, ורריך הצנה מה הו"א היא זו, אולם כן מצוואר
 בגמ' שרריך פסוק לאפוקי מזה.

מים עמוקים

ליקוטי אמרים תניא - פרק ח'

קודם שחזר לקדושה הוא סטרא אחרא
וקליפה.

וגם אחר כך הרשימו ממנו נשאר דבוק
בגוף, להיות כי מכל מאכל ומשקה
נעשה תיכף דם ובשר מבשרו ולכן צריך
הגוף לחיבוש הקבר לנקותו ולטהרו
מטומאתו שקיבל בהנאת עולם הזה
ותענוגיו מטומאת קליפת נוגה ושדין
יהודאין אלא אם כן מי שלא נהנה
מעולם הזה כל ימיו כרבינו הקדוש.

ועל דברים בטלים בהיתר כגון עם
הארץ שאינו יכול ללמוד צריך
לטהר נפשו מטומאה זו דקליפה זו על
ידי גלגולה בכף הקלע כמו שכתוב
בזהר פרשת בשלח דף נ"ט. אבל
לדיבורים אסורים כמו ליצנות ולשון
הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות
הטמאות לגמרי אין כף הקלע ולברון
מועיל לטהר ולהעביר טומאתו מהנפש,

ועוד זאת במאכלות אסורות שלכך
נקראים בשם 'איסור' מפני שאף
מי שאכל מאכל איסור בלא הודע לשם
שמים לעבוד ה' בכח אכילה ההיא וגם
פעל ועשה בן וקרא והתפלל בכח
אכילה ההיא אין החיות שבה עולה
ומתלבשת בתיבות התורה והתפלה
כמו ההיתר מפני איסורה בידי הסטרא
אחרא משלש קליפות הטמאות, ואפילו
הוא איסור דרבנן שחמורים דברי
סופרים יותר מדברי תורה כו' (נ"א)
יושמי צרכות 6, 7). ולכן גם היצר הרע וכח
המתאווה לדברים האסורים הוא שד
מ'שדין נוכראין' (זו"ק ג, נ"ג). שהוא יצר
הרע של אומות עובדי גלולים
שנפשותיהם משלש קליפות הטמאות,
מה שאין בן היצר הרע וכח המתאווה
לדברים המותרים למלאת תאותו הוא
שד מ'שדין יהודאין' (ס"ט), לפי שיכול
לחזור לקדושה כדלעיל אך מכל מקום

רק צריכה לירד לגיהנם, וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין כף הקלע לברו מועיל לנפשו למרקה ולזככה רק עונשים חמורים שמענישים על ביטול תורה בפרטות מלבד עונש הכללי לכל ביטול מצוות עשה מחמת עצלות בניהנם של שלג כמבואר במקום אחר (לקוטי תורה לאריז"ל פרשת שמות) וכן העוסק בחכמות אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון ביטול תורה כמו שכתוב בהלכות תלמוד תורה (להרצ ג, ז).

ועוד זאת יתרה טומאתה של חכמת האומות עובדי גלולים על טומאת דברים בטלים שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלקית בטומאת קליפת נוגה

שבדברים בטלים הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה זו בנפשו הבהמית כדלעיל ולא בחינת חב"ד שבנפשו מאחר שהם דברי שטות ובורות שגם השוטים ועמי הארץ יכולים לדבר כן, מה שאין כן בחכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש ומטמא בחינת חב"ד שבנפשו האלקית בטומאת קליפת נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלים מבחינת אחוריים של חכמה דקדושה כידוע ליודעי חן אלא אם כן עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה' או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו, וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן.

דולה התבונה

עבודת ה' בעסקי הגשמיות (ג)

שיעור בספה"ק לקוטי אמרים תניא

ליל שישי פרשת תולדות תשפ"ד

עניין הבארות - לגלות ולדלות את ה'מים עמוקים' המצויים כבר בלב איש

נקדים בעניין מפרשתנו, השייך לכל סדר השיעורים כאן, מאמר יסודי מאוד בעבודת ה', והוא מספה"ק שם שמואל בשם אביו הרה"ק האבני נזר זי"ע, בביאור עניין הבארות שחפרו האבות הק', שאברהם אבינו ע"ה חפר בארות, ויצחק אבינו ע"ה בא וגילה את הבארות שחפר אביו וסתמום הפלישתים, והוסיף לחפור בארות מדיליה, וצ"ב העניין בזה, ולמה נכתב בתורה. וכבר ביארוהו בספה"ק בכמה דרכים והצד השווה שבהם שיסודם לאור הכלל הגדול שייסד הרמב"ן (נראשית יב, ו) שכל מעשי האבות הם שורש ויסוד למה שיארע בנים, וכל מעשינו והנהגתינו נמשכים אחר מה שהעמידו ופעלו האבות.

ועד"ז מבאר האבני נזר, בהקדם דברי החובת הלבבות בהקדמתו עה"פ (משלי כ, ה) "מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה", "רצה לומר כי החכמה תקועה בתולדות האדם וטבעו ובכח הכרתו כמים הטמונים בלב הארץ, והנבון המשכיל ישתדל לחקור על מה שיש בכחו ובמצפוניו מן החכמה לגלותו ולהראותו וישאבנה מלבו כאשר יחקר על המים אשר במעמקי הארץ". היינו, כי כמו מקורות המים הטמונים בעומק הקרקע, כאשר חופרים בעפר הם מתגלים ומתחילים לפכות, כמו כן הקב"ה ברא את האדם עם מעיין חכמה, שיכול ללמדו ולהורות לו את הדרך ילך בה,

אלא שהוא טמון במעמקי לבו, וצריך האדם להיות 'איש תבונה' כדי לדלות את מי החכמה הטמונים בקרבו.

ומוסיף האבני נזר שכמו שבמשל המים הגשמיים המכסה ומסתיר אותם הוא העפר, כמו כן המסך המסתיר את המים העמוקים הנמצאים בלב האדם, הוא ערלת הלב, שהוא עפר החומריות והארציות, והוא המונע מגילוי החכמה שנתן האלקים בלבם. והעבודה היא לחפור בעפר, היינו בחומר המכסה את הלב, ואז יתגלה עומק הלב ותצא לאור החכמה הצפונה. וזאת הייתה עבודת האבות הק' בחפירת הבארות, שחפרו בעפר הארציות וחשפו את המים העמוקים הטמונים בהם, וזאת לאות ולסימן לכל בן ישראל שיש לו את הכח לחפור בחומריות המקיפה וסובבת את לבו ולדלות עי"ז את המים העמוקים.

מאמר זה מביאו השם משמואל בפרשתנו כמה וכמה פעמים, ובכל מקום בהדגשה ובהסברה אחרת, כדרכו בקודש. וכדאי להביא כאן את אחד מן הדרכים, שיש בו דבר חידוש נפלא, והוא שייך במיוחד לדברי התניא בפרקים כאן, וז"ל (פרע"ה, ד"ה צמד"ר כמה) אחר שמביא מאמר אביו הנזכר: "והיינו שבאמת היה צריך כל איש להלהיב את לבו להשם יתברך, וכמו שנאמר (ישע"ג, ה) 'ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים' (- שאז תהיה התגלות גדולה כ"כ שממילא יהיה לכאו"א יראה ופחד מה', וכמו שאומרים ג"כ בתפילת ימים נוראים "ובכן תן פחדך ה' אלוקינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת" וכו' כל העניין שם דקאי על אחרית הימים), אלא שיש מכסה בפני עיני לבו והוא גשמיות העולם שהיא כמו מסך מבדיל המאפיל מלראות את העניין האלקי בעיניו, והאבות בזכותם הועילו לבניהם אחריהם שיהיה בכחם לדחות מעליהם את המסך המבדיל הזה עד שיראו את העניין האלקי בעיניהם, ולפועל דמיוני חפרו את הבארות לגלות את המים החיים שהיו מכוסים".

ומוסיף על זה: "ובעניותי יש לי להוסיף בה דברים, דהנה דבר חידוש הגורם התפעלות ורגש הנפש אם האדם יתמיד ויהיה רגיל בזה לא יתפעל ולא יתרגש כל כך, וכברש"י (טו, יג) בהגר שמפני שהיתה רגילה לראות מלאכים בביתו של אברהם ראתה

אחר כך במדבר ד' מלאכים זה אחר זה ולא חרדה, ומנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות. וע"כ חששו האבות אברהם ויצחק לזרעם אחריהם פן כשיתגדלו ויתחנכו על ברכי הענין האלקי ויהיו מורגלים בו שוב לא יהיה הדבר גורם להם התפעלות ורגש הנפש כל כך עד שתשוב אצלם כל עבודתם כמצות אנשים מלומדה. לזה עשו פועל דמיוני בבארות מים חיים הנובעים תמיד מחדש וכך יהיה בית האלקים לישראל שירגישו בו בכל עת חיים חדשים לבקרים ותהיה חביבה בעיניהם כל שעה ושעה כשעה ראשונה".

ומסיים: "קיצור הדברים שישני הענינים נכללו בחפירת הבארות, סילוק המסך המבדיל עד שיכול הרואה לראות בעיניו את הענין האלקי ואז ממילא יתלהב לבו לעבודתו, ועוד זאת שיהיה בכל עת כאילו היום ניתן וחביבה כל שעה ושעה כשעה ראשונה".

תכלית השיעורים בספר התניא - לגלות את ה'מים עמוקים'

כאשר החלו להוציא את השיעורים מדי שבוע, ודנו איזה שם יינתן לגיליונות, עלה על דעתי שראוי לקראם על שם יסוד זה של החובות הלכבות בפירוש האי קראה ד'מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה'. כי אין מגמתנו לומר חידושים, אלא ללמוד ביחד את ה'מים עמוקים' שהשאירו לנו הצדיקים, שכבר מצויים לנו, וצריך רק לחפור ולדלות מהם את היסודות הגדולים בעבודת ה' הטמונים בהם, כדי שיוכל לבא מזה איזו חיות והתעוררות מחודשת לכל אחד ואחד.

ועוד זאת מתאים יסוד זה באשר לקביעת לימודנו בספר התניא קדישא, שהרי תכלית הספר הוא כמו שכתב המחבר הק' ברף השער שהוא "מיוסד על פסוק 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיוך ובלבבך לעשותו', לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה". והיינו, כי באמת כל חלקי העבודה התמה קרובים ומצויים אצל האדם, שהרי כך בראנו הקב"ה, באופן שכבר יש בלבנו את ה'מים עמוקים', ואין הלימוד בא כדי ללמדנו דברים חדשים, אלא כדי ללמדנו איך נוכל להוציא מקרבנו את המים העמוקים באופן שנוכל לעבוד בהם את ה' אלוקינו. ובכן, באמת 'קרוב אליך הדבר מאוד', שכן צריך רק את החכמה איך להוציא מן הכח אל הפועל את מה שכבר ישנו בנו.

מאמר זה צריך לשנן רבות, לרוב יסודיותו ונחיצותו, וכפי שרואים שהשם משמואל, על אף שבדרך כלל הוא כמעין המתגבר לחדש עוד ועוד בהרבה פנים, כאן חזר שוב ושוב על אותו מאמר, כי אכן למאמר זה נחוי השינון והחזרה הרבה.

אנו אוהזים בפרק ח', והוא המשך לעניין המדובר בפרק ז'. שם נתבאר החילוק בין ג' קליפות הטמאות לבין קליפת נוגה, שקליפה זו היא בבחינה ממוצעת, שיכולה להתעלות לקדושה ויכולה לרדת לטומאה גמורה. ועפ"ז ביאר התניא את החילוק בין דברים המותרים לדברים האסורים, שה'אסורים' הם כפירושים וכמשמעם, אסורים וקשורים לטומאה ולכן אי אפשר להעלותם כלל לקדושה, משא"כ הדברים ששורשם בקליפת נוגה, הם 'מותרים' מחבלי הטומאה, ואפשר להעלותם אל הקדושה. וזאת ע"י שעוסקים בהם לשם שמים, ואף אם לא עשאו לש"ש, יש אח"כ כח של תשובה שאפשר עי"ז להעלותם, אולם דברים אסורים כגון מאכלות אסורות אי אפשר להעלותם אף ע"י תשובה, אמנם בתשובה רבה ויתירה בבחינת תשובה מאהבה, אפשר להעלות גם מג' קליפות הטמאות אל הקדושה, בבחינת זדונות נעשים כזכויות.

דברים אסורים אי אפשר להעלותם גם אם עשאו בשוגג ולשם שמים,
ואף באיסורים מדברי סופרים

ובעת מוסיף בעניין זה: ועוד זאת במאכלות אסורות שלכך נקראים בשם 'איסור' מפני שאף מי שאכל מאכל איסור בלא הודע – בשוגג – לשם שמים לעבוד ה' בכח אכילה ההיא וגם פעל ועשה כן וקרא והתפלל בכח אכילה ההיא – אעפ"כ – אין החיות שבה עולה ומתלבשת בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר מפני איסורה בידי הסטרא אחרא משלש קליפות הטמאות – החידוש הוא שלא רק כאשר עסק בדברים האסורים עם כוונת מעשה איסור, אלא גם כאשר חשב שעוסק בדבר היתר, ועשה זאת לשם שמים, מ"מ כיוון שזהו חפצא דאיסורא אי אפשר להעלותו אלא בתשובה מאהבה.

ויותר מזה – ואפילו הוא איסור דרבנן שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה

החידוש בזה הוא, שהנה יש מן האחרונים (נמצות המשפט ללד, ג) הסוברים שכל איסורי דרבנן הם איסורי גברא, ואין הדבר בעצמו נאסר, כי אין כח ביד חכמים להחיל דין איסור על חפצא, והעובר על איסורי סופרים עווננו הוא מה שעובר על דברי חכמים, אבל לא אעשה מעשה איסור בעצם, וממילא ס"ל דבעובר על איסור דרבנן בשוגג אינו צריך כפרה.

אכן התניא כאן בא להפקיע מסברא זו, וכדעת האחרונים החולקים (ראה סמוך לאורייתא, י), ולכן אף בעובר על איסור דרבנן הרי חיות זו שבאה מכח המאכלות האסורות וכדו' היא קשורה ואסורה לג"ק הטמאות, כיוון שהם איסור בעצם אף שאסורים רק מדרבנן. ועל זה הביא ממה שאמרו 'חמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה', וממילא שפיר יש לחכמים כח להחיל איסורי חפצא כמו איסורי התורה, וא"כ גם האוכל מאכלות אסורות מדבריהם הרי החיות נכללת בג"ק הטמאות ואינה יכולה לעלות אל הקדושה באופנים הרגילים.

ובקרב חסידי לויבאוויטש מסופר בעניין זה, שפעם בא איזה חסיד לפני התניא זי"ע והתלונן לפניו שחתנו האברך יש לו לאחרונה כל מיני מחשבות והרהורים בענייני אמונה, ואין מוצא עצה בנפשו איך להתגבר ע"ז. וגילה לו התניא ברוח קדשו שזה בא לו מחמת שנכשל בשוגג בשתיית חלב עכו"ם, ולכן ניטמטם ראשו, וכידוע שמאכלות אסורות מטמטמות אל הלב. ונתן לו דרך תיקון לזה, והועיל לו. וחזינן מזה, שאף שאיסור חלב עכו"ם הוא מדברי סופרים, מ"מ גם בשוגג גרם לו איסור זה לטמטם את לבו. והרי התניא לשיטתו שאף העובר על איסורים מדרבנן בשוגג נעשה מזה כח של טומאה וסמרא אחרא וצריך ע"ז כפרה.

עניין חיבוט הקבר

ולכן – חוזר כעת לעיקר החילוק בין דברים האסורים בעצם ששורשם בג"ק הטמאות לבין דברים המותרים השייכים לקליפת נוגה, המבואר בתחילת פרק ז' – גם היצר הרע וכח המתאווה לדברים האסורים הוא שד מ'שדין נוכראין' (זוסי"ק ג, רנג.) שהוא יצר הרע של אומות עובדי גלולים שנפשותיהם משלש קליפות הטמאות, מה שאין

כן היצר הרע וכח המתאוה לדברים המותרים למלאות תאוותו הוא שד מ'שדין יהודאין' (סג) לפי שיכול לחזור לקדושה בדלעיל – יש שני מיני יצר-הרע'ם, גויישע יצר-הרע, וידיישע יצר-הרע, היצה"ר לדברים האסורים הוא יצה"ר של אומות העולם, ואילו היצה"ר לדברים המותרים הוא יצה"ר אחר לגמרי, יצה"ר של יהודים.

ויש להבין, אם כן איך ייתכן שיש גם אצל בני ישראל יצר הרע לדברים אסורים, הרי יצה"ר זה שייך לגויים. אכן הביאור בזה, שבוודאי מתחילה אין ליהודי אלא יצה"ר לדברי היתר ולא לאיסורים ממש, אולם אחר שיצה"ר זה, משדין יהודאין, מכשיל את היהודי באכילה שלא לשם שמים, אז הרי היהודי יורד לג' קליפות הטמאות, וממילא נכנס בו גויישע טומאה ונתפס בו גם יצה"ר זה, משדין נוכראין, ואז כבר יכול להיכשל בעבירות של ממש. וזהו דאיתא בספרים (פלא יועץ ערך אכילה ושמיה, וראה מוה"ל שער המשונה, ס), שצריך האדם "לברוח מאה שערים של היתר כדי שלא ליכנס בשער אחד של איסור", כי כאשר נופל לשערי היתר, אזי יורד לשאול הקליפה הגמורה, וממילא כבר נפתח בו הפתח לכניסת היצה"ר משדין נוכראין. וזהו כי – אך מכל מקום קודם שחזור לקדושה הוא סטרא אחרא וקליפה.

וגם אחר כך – כאשר מעלהו לקדושה בכח התשובה – הרשימו ממנו נשאר דבוק בגוף, להיות כי מכל מאכל ומשקה נעשה תיכף דם ובשר מבשרו – זהו עניין מיוחד שיש במאכלים, שהם נכנסים לגוף ונעשים חלק ממציאות האדם, ולכן תמיד נשאר איזה רשימו באדם מאכילה זו שהייתה שלא לשם שמים – ולכן צריך הגוף לחיבוט הקבר לנקותו ולטהרו מטומאתו שקיבל בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטומאת קליפת נוגה ושדין יהודאין –

בספרי חסידות נמנעו מלדבר בדרך כלל אודות עונשי הגיהנם ומעניין יראת העונש, אלא בעיקר מרחיבים בחלק הטוב והרוממות. אולם בוודאי שצריך לדעת גם מעניינים אלו, והרי התורה עצמה הודיעה אותנו זאת, וכמו שאומרים בכל יום בקריאת שמע שחרית וערבית, "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' וחרה אף ה' בכם" וגו', וכן כיוצ"ב רבות בתורה, כי צריך לדעת שיש חשבון מדוקדק למעשינו, ובספה"ק פרי

האר"י (אגרת לו) איתא ש"התחלת העבודה בכל יום היא מעניני יראת העונש, והוא צורך גדול ממנו הוא מתחיל, ואחרי ראותו שהוא שלם ביראת העונש ממנה יעלה ליראת הרוממות ולאהבה אמיתית, וכל אשר ישליך אחרי גיוו יראת העונש לא ימלט מליפול לבאר שחת", אכן לא טוב להישאר עם זה ויש להגיע למדרגה מרוממת יותר של יראה אבל מתחילים עם זה. אמנם על פי רוב נמנעו מלהאריך בזה בספרי חסידות כיוון שלפעמים עלולה יראת העונש להביא לידי עצבות ומרה שחורה, ומזה יש להיזהר ולהתרחק, כי 'עבדו את ה' בשמחה' כתיב, ולכן כאשר אדם רואה שהתבוננות ביראת העונש אין מביאה אותו לקרבת ה', אלא להיפך, צריך לחפש דרכים אחרים. אבל באופן כללי בוודאי שיש לדעת זאת.

ישנו מעשה ידוע על הגאון מוילנא ז"ל שהאריך פעם בשיחו בעניין הגיהנם, ונכנס לפרטי העונשים והייסורים החמורים שייעד הקב"ה לעוזבי מצוותיו על כל עוון, על פי המבואר במסכת גיהנם – המובא בראשית חכמה (סער סיכסא, יג), ואחד מהתלמידים בשמעו זאת נגעו הדברים מאוד אל לבו, ונסערו רעיונו עד שמרוב פחד נפל למשכב. וכך למשך תקופה לא הגיע לשיעורו של הגר"א מחמת חוליו. אחר זמן כאשר שבו אליו כוחותיו וחזר לבית המדרש, שאלו הגר"א על היעדרו, וסיפר לו על כל אשר אירעו מחמת התפעלותו מדברי הגר"א אודות עונשי הגיהנם. נענה הגאון ואמר, הנה כל מה שדיברתי הוא אמת לאמיתו, ללא כחל ושרק, זאת היא המציאות ואי אפשר להתעלם ממנה, אולם דבר אחד לא אמרתי, שהייסורים שעובר האדם כאן בעולם הזה, מסוגלים להוריד הרבה מן הייסורים בעולם העליון, וממתיקים את הדין עד למאוד.

ולעניין פרט מסוים זה המדובר בתניא, של חיבוט הקבר, מצאתי בספד"ק שומרי אמונים שהרחיב שם במעלת התפילה ביגיעה, ופירט שם מעלות וסגולות רבות, ואחד מהם שהוא מועיל לפטור את האדם מעונש חיבוט הקבר. ומבאר שם, שחיבוט הקבר עניינו, כדברי התניא, להסיר את הרשימו מהגשמיות שנדבק בגוף, שאי אפשר להגיע למעלה עם לכלוך זה, ולכן עוברים חיבוט הקבר, אולם על ידי התפילה

ביגיעה, שהאדם מייגע את גופו לצורכי שמים, הרי זה ג"כ מטהר ומזכך את הגוף מרשימו הגשמיות הדבק בו, וממילא לא יצטרך לעבור חיבוט הקבר.

עניין זה של יגיעת הגוף בתפילה מבואר בתניא כמה פעמים (פרקים ל, מז), וכלשונו שצריך "יגיעת נפש ויגיעת בשר", שני מיני יגיעות, יגיעת נפש היא עמל ריכוז המחשבה, והיישוב הדעת לתפילה, וכדו', בעניינים השייכים יותר לפנימיות. ויגיעת בשר הוא להתגבר על קשיים גופניים המתגברים בעת התפילה, וצריך לזכור שכל יגיעה שעושים בתפילה מוריד משהו, להתפלל מילה במילה, וכמבואר בפוסקים (נאל היטב נא, ט) שצריך לומר את הפסוקי דזמרא כמונה מעות, זהו יגיעה גופנית קשה, וכן להתפלל בקול רם, לפעמים כשמתפללים במקומות אחרים מתביישים להתפלל בקול רם כי שאר המתפללים אינם מגביהים את קולם, אבל זכינו שבבית מדרשינו מתפללים יחד בקול רם ואין מקום לבושה, ואמנם זוהי יגיעה, אבל הרי יגיעה בתפילה מורידה מחיבוט הקבר, וזהו ריווח גדול, וכן להסתכל בסידור וכמו שהזהיר הרה"ק הרר"א זי"ע בצעמ"ץ קטן (אות יא) שהעניינים יהיו במקום אחד במשך כל התפילה - כל אלו וכיוצא בהם הם 'יגיעת בשר' בתפילה, אבל זה הרי דבר נפלא, שאפשר לזכות על ידם להמתקת עונש חיבוט הקבר, ולהזדכך עי"ז.

עניין רבי שלא נהנה מעוה"ז

אלא אם כן מי שלא נהנה מעולם הזה כל ימיו ברבינו הקדוש - אבל ברוב ככל המקרים צריך האדם חיבוט הקבר כדי להינקות ולהיטהר מהרשימו שנשאר בו מהאכילה שלא לש"ש.

מה שהביא על רבי שלא נהנה מעוה"ז כל ימיו, והוא מיוסד על דברי הגמרא (כמוצט) (דק) "בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה אמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קמנה". ובש"ס"ה הק' (עשרה מאמרות, ט) תמה, שהרי לעומת זאת איתא (ע"ז יא.) על אנטונינוס ורבי "שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא

בימות הגשמים", ומשמע שנהג רבי באכילתו רחבות, ואיך זה תואם את האמור שלא נהנה מעוה"ז כל ימיו.

ותירץ השלה"ק "דרבי לא פסק מעל שלחנו כו', אבל לא עשה זה בשביל הנאה דהיינו שיהנה הגוף, רק עשה על דרך רפואה לחזק הגוף שיהיה חזק לעבודת הבורא, ואז הלשון בכתובות מדויק שאמר 'לא נהנית', כלומר אף על פי שאכלתי לא עשיתי בשביל הנאה", כלומר, אין הכוונה שאכל רבינו הקדוש פת במלח, אלא שכל מה שאכל היה לשם שמיים, וכדברי התניא שיכול להיות אכילה של 'בשרא שמינא דתורא' שיהיה עבודת ה', כאשר אוכל זאת לשם שמים, בוודאי כאשר אוכל בשבת ויו"ט שאז מקיים בזה מצוות 'וקראת לשבת עונג' ושמחת יו"ט, אבל גם בימות החול, אם יודע בנפשו שצריך זאת לשם עבודת ה', אזי הרי זה גופא עבודה תמה.

אמנם זהו דבר דק מאוד, והאדם עלול לרמות את עצמו בזה, אבל הכלל הוא שכל מה שעושים בענייני הגוף יש לעשות לשם שמים. כל אחד יכול ללמוד מהנהגת רבי, שאמר על עצמו שלא נהנה מן העולם הזה, ואין צריך להיות לשם כך פרוש ומסוגף, אלא לעשות את עסקי הגשמיים לשם שמים.

דיבורים אסורים ודיבורים שלא לשם שמים

וממשיך התניא לבאר החילוק בין היתר לאיסור גם בענייני דיבור - ועל דברים במלים בהיתר - איך ייתכן מציאות כזו, הרי קיי"ל (יומא יט:) "'ודברת במ' (דנריס ג, ז), ולא בדברים בטלים", אלא היינו - כגון עם הארץ שאינו יכול ללמוד - הוא אנוס, וממילא מותר לו לדבר, מכל מקום כיוון שזה היתר ולא מצוה - צריך לטהר נפשו מטומאה זו דקליפה זו על ידי גלגולה בכף הקלע כמו שכתוב בזהר פרשת בשלח דף נ"ט - עניין מיוחד להיטהר מטומאת דברי היתר שדברו בהם שלא לש"ש.

אבל לדיבורים אסורים כמו ליצנות ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי אין כף הקלע [לברו] מועיל לטהר ולהעביר טומאתו מהנפש, רק צריכה לירד לגיהנם, וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים במלים - ממילא אין זה היתר אצלו, אלא איסור ממש - אין כף הקלע לברו מועיל לנפשו

למרקה ולזכבה רק עונשים חמורים שמענישים על ביטול תורה בפרטות מלבד עונש הכללי לכל ביטול מצוות עשה מחמת עצלות בניהנם של שלג כמבואר במקום אחר (לקוטי מורה לאריז"ל פרשת שמות) –

העמיד כאן ג' סוגי דיבורים, דיבורים אסורים מחמת עצמם, כגון לשוה"ר רכילות וליצנות, שהם שייכים לג' קליפות הטמאות, וצריך לירד עליהם לגיהנם. ויש דיבורי ביטול תורה, שאינם איסור בעצמותם, ומ"מ מגיע עליהם עונשים חמורים כיוון שהם נעשים באיסור, ויש דברים בטלים בהיתר כמי שאינו יכול ללמוד, אבל גם על זה צריך כף הקלע.

באמת יש להעיר שבין עם הארץ שאינו יכול לעסוק בתורה כלל, לבין מי שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק, יש הרבה מדרגות, וכמבואר בספר אור שמח (מ"ט ט, ג) שבדין 'ודברת בם ולא בדברים בטלים' אין גדרים קבועים, אלא הכל תלוי לפי מה שהוא אדם. כי יש אדם שמחובר מאוד לתורה, או שכח נפשו חזק מאוד, וכדו', שהוא מסוגל שלא לדבר כלל דיבורים בטלים, אמנם לעומת זאת יש אחרים שלפי טבע נפשם וכח מזגם וטבעם מוכרחים לדבר ג"כ דיבורים בטלים, והוא לצורך, כי בלאו הכי אינם יכולים ללמוד כלל. וכידוע המאמר על מה ששנינו (אבות ג, ו) שאחד מקנייני תורה הוא "מיעוט שיחה", ובפשטות הכוונה למעט בשיחה בטלה כמה שיותר, אולם יש שפירשו שהכוונה שצריך ג"כ מעט שיחה כדי לזכות לכתרה של תורה, כי אי אפשר ללמוד ללא הרף, בלי הפסקה קצרה לדברים בטלים.

ובאופן כזה שמדבר דיבורים בטלים לצורך לימוד התורה, אזי הדיבור הבטל עצמו עולה לקדושה, וכמו שהביא התניא מהמילתא דבדיחותא שאמר רבא לצורך הלימוד, וכן בכל מין דיבור ושיחה שבלעדיהם לא יוכל האדם ללמוד, אזי הכל עולה לקדושה כי הם נצרכים לתורה. נחוץ לדעת זאת, כי לפעמים מחיסרון ידיעה זו כאשר מדברים דיבורים בטלים אפשר ליפול לגמרי, שחושבים שממילא איני לומד כראוי ואני שח שיחה בטלה, אבל כאשר יודעים שע"ז יש עליית הקדושה ונעשה העלאת הניצוצות, אזי אין מקום לייאוש ושברון לב.

אכן סתם דיבורים בטלים שאינם מעלים ומוסיפים כלל, צריך להיזהר מהם ולהימנע מלשוח בהם כליל, ועליהם בא עונש כף הקלע. וכמו שהבאנו לעיל עצה וסגולה להיפטר מעונש חיבוט הקבר, עד"ז מביאים מהרה"ק הריי"צ מליובאוויטש זי"ע (היום יוס, ה' טצט) שהאדם צריך להרבות באמירת אותיות התורה, לומר תהלים לשנן משניות, מתי והיכן שיכול, בכדי להציל את עצמו מחבוט הקבר וכף הקלע.

וכמו שביאר הרה"ק הנ"ל (סה"מ טרפ"ט, 159) שעניין כף הקלע הוא כמו הבגד שקודם שמכבסים אותו ברותחין מנערים את העפר והאבק שנדבק בו, כמו כן קודם המשפט בגיהנם שהוא עניין כיבוס הנשמה, יש לנער את האבק שנדבק בנשמה, שהם כל הדיבורים שדיבר בהם אשר לא לה' המה, וזאת ע"י כף הקלע שהוא כדוגמת נייעור נפש האדם. וע"י אמירת דיבורי קדושה בכל עת ועונה מנער עצמו מאבק זה בלי כף הקלע.

ובעמדנו בעניין דברים בטלים, יש לעורר כאן העניין החמור, שנפרץ בדורנו, כאשר מדי שבוע ושבוע הולכים ונדפסים כתבי עת וגיליונות שלמים המלאים וגדושים בדברים בטלים מכל העולם, ואנשים מבלי על זה שעות ע"ג שעות, מעיינים ומתעמקים בהם, ואח"כ מדברים על האמור שם. זה לא מביא כלום לאדם, מה אמר הוא ומה אמר הלה, מה יש מכל זה, הרי זה טומאה חמורה של בזבוז הזמן. אם קשה עליך הלימוד, תנוח, או תבלה קצת, ואח"כ תשוב ללימודך, אבל לשקוע ולהתמלאות בריבויי הבלים כזה, אין מקום לזה בשום פנים ואופן. כמובן שמדובר על דברי היתר, לא חלילה דברי איסור, אלא מה שמוציאים לאור אנשים הקרויים עכ"פ חרדים, עם כל ההיתרים, בלי לשוב ורכילות, אולם זה מלא שטותים והבלים. יכול להיות שאין יודעים מזה כאן, ומה טוב, אולם יש לעמוד על המשמר שהדברים הללו לא יגיעו לביתנו ושלא יהיה לנו כלום עם זה.

וכן העוסק בחכמות אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון ביטול תורה כמו שכתוב בהלכות תלמוד תורה (להרצ"ג, ז) – ומביא ע"ז שם דברי הגמרא (מנחות ט:): "שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני

שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית, קרא עליו המקרא הזה (יחזקאל ט, ט) 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה', צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית".

חומר העניין בלימוד חכמות אומות העולם באופן שאין בזה צורך גבוה

ועוד זאת יתרה טומאתה של חכמת האומות עובדי גלולים על טומאת דברים בטלים שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלקית בטומאת קליפת נוגה שבדברים בטלים הנאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה זו בנפשו הבהמית כדלעיל ולא בחינת חב"ד שבנפשו מאחר שהם דברי שטות ובורות שגם השוטים ועמי הארץ יכולים לדבר כן, מה שאין כן בחכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש ומטמא בחינת חב"ד שבנפשו האלקית בטומאת קליפת נוגה שבחכמות אלו – וצריך להבין מנין יש להם בכלל בחינת חכמה, אלא – שנפלו שמה בשבירת הכלים מבחינת אחוריים של חכמה דקדושה כידוע ליודעי חן – זהו עניין בקבלה הנקרא 'שבירת הכלים', שגם בספירת החכמה היה נפילה, ומזה נהיו חכמות אוה"ע.

אלא אם כן עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה' – מותר לעשות אפילו פרנסה בריווח, כי צריך הרחבה לעבוד ה', ואז אדרבה הרי זה מתעלה לקדושה – או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו.

וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן – ידוע שהרמב"ם ידע ועסק בחכמת הרפואה, וכן הרמב"ן היה לו ידיעה בחכמות אומות העולם, גדולי ישראל כאלו, שגם מלימוד החכמה ידעו איך לעשות תורה, הם למדו מזה להבין ולהשכיל בדברי תורה, וזה מעולה יותר מ'קרדום לחתוך בהן'. עניין זה משלים את סוגיית קליפת נוגה, איך שכוונה של לשם שמיים יכול להפוך דברי חול לקדושה.

נחתום כמה שפתחנו, במאמר האבני נזר על אודות הבארות שחפרו האבות הק', שהם כעניין דברי החוה"ל על 'מים עמוקים עצה בלב איש', שבכל לב יש מים עמוקים אלא שהוא סתום כמו הבארות בעפר, וצריך את החכמה איך להוציא ולדלות

את המים העמוקים מבפנים, וביאר האבנ"ז שמה שמכסה את המים העמוקים הוא החומריות, וצריך לחפור בחומריות כדי לגלות ולהוציא את הפנימיות.

זוה עניין כל האמור בפרקים ז'-ח', שעסקו בקליפת נוגה, הוא הגשמיות המותרת הנעשית שלא לשם שמים, המפריעה לאדם להגיע למעלת הקדושה כדבעי. וצריך להסיר מניעה והפרעה זו, או ע"י חיבוט הקבר, או, כאמור, ע"י כח התפילה ביגיעה, שהוא בחינה של חפירה בחומר, שאז מוציאים את המים העמוקים הטמונים בלב האיש. כל תפילה שזוכים להתייגע בו, מגיעים עי"ז יותר ויותר לעומק הלב, ועי"ז נהיה 'קרוב אליך הדבר מאד בפוך ובלבבך לעשותו'. כאשר מסלקים את החומר ומגלים את הפנימיות אפשר לזכות ללב יהודי כדבעי.

זהו כאמור כללות עסקינו בספר התניא, למצוא את ה'מים עמוקים עצה בלב איש', את ה'קרוב אליך הדבר מאוד', משתדלים שכל אחד שמגיע לכאן יגיע למים עמוקים שהרבוש"ע נתן בו, כי כל אחד יש לו את המים עמוקים שלו, והוא יכול להגיע לזה, ושיהיה באופן של מעיין, וכדברי השם משמואל היינו שתהיה התחדשות תמידית, כי לכך נוצר העפר החומרי, כדי שיוכל להיות התחדשות תמידית, אי אפשר לוותר על החומר, 'הארץ נתן לבני אדם' הוא כדי שיוכלו להוציא נייע בחינות, נייע זאכנ. ויעזרנו ה' על דבר כבוד שמו, אמן ואמן.

